

Szűcs Ernő

A debreceni Wallenberg emlékműről

A debreceni Biogál (ma TEVA) Gyógyszergyár előtt áll Pátzay Pál alkotása, amelyet hosszú ideig „Kígyóölő”-nek neveztek, amely szerint az alattomos betegséget legyőzi az orvostudomány (férfi akt). Holott ez a szobor nem ilyen célból készült. Ez volt az első budapesti (magyarországi) Wallenberg-emlékmű. Ha ez volt az első, Wallenberg tiszteletére emelt szobor, akkor illő beszélni arról, ki volt Wallenberg? Miért neveztek el róla szobrot? Hogyan került ez a mű Debrecenbe?

Raoul Wallenberg 1912. augusztus 4-én született Stockholmban. Az építészeti oklevéllel rendelkező ifjú 1941 után többször megfordult fővárosunkban, s ennek során széleskörű ismertségre tett szert. Ezt követően 1944 júliusában Budapestre jött, mint a svéd követség titkára. E pozíció felhasználásával a magyar zsidóság jelentős csoportját (tízezer) mentette meg, az ún. „védőútleivel” (Schutz Pass) módszerével. Példáját más országok követségei is utánozták, s együttesen húszezer élet megmentői lettek.

Még folyt Budapest ostroma, amikor 1945. január 17-én elindult Debrecen felé, hogy felvegye a kapcsolatot a Szovjet Hadsereg főparancsnokságával, valamint az Ideiglenes Nemzeti Kormányval. Elképzelése volt, hogy az illetékeseket meggyőzi, hogy a védőseregből magukat megadó magyar katonákat – azzal a megokolással, hogy nem kötelékben adták meg magukat – ne tekintsék hadifogolynak. Ezen útja során azonban kíséretével együtt eltűnt, s csak hosszas diplomáciai eljárások után, 1962-ben derült ki: már 1947-ben életét veszttette egy szovjet táborban.

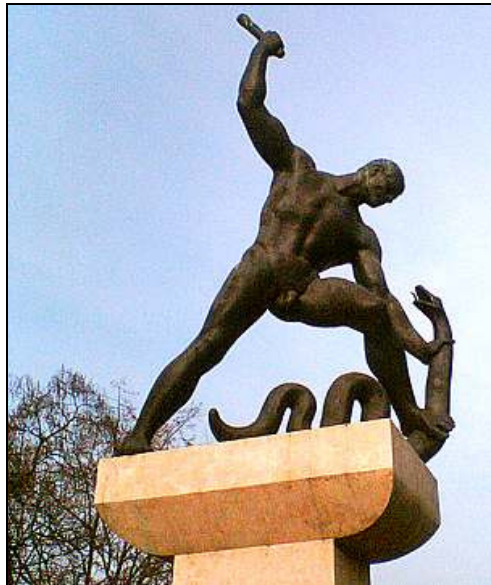
A hálás túlélők közvetlenül a háború után kezdeményezték egy emlékmű felállítását. Javaslatukat 1945. november 11-én nyújtották be Budapest főpolgármesterének. Jelezték azt is, Pátzay Pál már elkészítette a szobor modelljét. Vas Zoltán november 17-én engedélyezte a Wallenberg-emlékmű felállítását. A gyors engedélyezést követően azonban lelassultak a dolgok. Az elsőnek kijelölt helyet módosították (Szent István park), az 1947-re elkészült alkotást csak 1948-ra öntötték bronzba. A szoborbizottság szándéka az volt, hogy a felavatást 1949. január 17-én, Wallenberg eltűnésének évfordulóján tartsák meg. Erre az alkalomra százával jöttek az egykori üldözöttek, valamint a svéd követség tagjai. Azt kellett azonban tapasztalniuk, hogy a szobor talapzatával együtt az előző éjszaka

eltűnt. Ki adott erre utasítást? Napjainkig nem tudni. Az akkori talapzaton a következő szöveg volt:

„Raoul Wallenberg a svéd nemzet küldötte 1944. július elsejétől 1945 januárig vezette a budapesti Svéd Királyi Követség bátor és emberbaráti tevékenységét. A rombolás ama sötét korszakában legendás hősükké lett. Hirdesse ez az emlékmű múlhatatlan hálánkat annak a városrésznek központjában, amelynek üldözötteit az ő rendületlenül virrasztó ébersége oltalmazta egy embertelen kor éjszakájában.”

A szobor a szakszerűtlen eltávolítás során megsérült. Amikor újra látószögbe került „antifasiszta emlékmű”-ként emlegették, a sorra kerülő tárlatokon újabb, s újabb neveket kapott (például „Kígyós figura”). Debrecenben 1953-ban helyezték el a szobrot a cikk elején említett néven. Helytelen tehát a „Köztéri szobrok...” című kötet 1948-as dátuma.

A gyár új tulajdonosai a fővárosi zsidósággal tárgyalva, áldozatkészen elkészítették a szobor másolatát, hogy az Budapesten felállítható legyen. A debreceni műhöz pedig egy márványtábla készült 1999-ben, amelynek szövege utal a szobor eredeti nevére és céljára.

Wallenberg emlékmű
(Kép forrása: <http://www.or-zse.hu>)